

תשע"ז סמסטר ב'
1041358101
יום א' 10-13

אוניברסיטת תל אביב
הפקולטה למדעי החברה
החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה

יהודים, אנתרופולוגים ומה שביניהם

ד"ר מיכל קרבאל-טובי

mkrael@post.tau.ac.il

michal.kravel@gmail.com

שעת קבלה: בתיאום מראש

תיאור הקורס:

החיבור בין אנתרופולוגיה לתחום הרב-דיסציפלינארי של "לימודי יהדות" הינו חיבור מגושם. מצד אחד, רבים ומרכזיים בהיסטוריה של האנתרופולוגיה הגיעו מרקע יהודי, מה שעורר עיסוק מחקרי נרחב בשורשים היהודיים של המחשבה האנתרופולוגית ובשאלה האם האנתרופולוגיה היא "מדע יהודי". מצד שני, יחסה של האנתרופולוגיה למחקר על יהדות ויהודיות מאופיין באי נוחות, הססנות ואפולוגטיקה, מה שעורר דיון בשאלה האם גם האנתרופולוגיה סובלת מ"הבעיה היהודית". לאורך מרבית המאה ה-20, המאה בה האנתרופולוגיה התמסדה והתפתחה, המחקר על תרבויות וקבוצות יהודיות היה רזה ושולי. העניין האתנוגרפי ביהודים עבר לא אחת גטואיזציה אקדמית (למסגרת של לימודי יהדות), אולם גם בה הוא לא התקבל בברכה ונחשב לידע נחות ביחס לידע טקסטואלי והיסטורי על יהודים. במובן מסוים, חיבור מורכב זה בין אנתרופולוגיה ליהדות, ובין אנתרופולוגים ליהודים, אינו מפתיע משום שיהודים -- כמושא של מחקר -- מאתגרים כמה מן הנחות היסוד של המחשבה והפרקטיקה האנתרופולוגית (כמו התבנית הבינארית של 'אני' ו'אחר', או הדגש על קבוצה שנמצאת במרחב משותף -- "שדה" אנתרופולוגי). יחד עם זאת, בשני העשורים האחרונים ניכר שינוי של ממש בעיסוק המחקרי באנתרופולוגיה של יהודים, והקטגוריה של 'אתנוגרפיה יהודית' החלה להתגבש, לתבוע את עלבונה ואת מקומה. הקורס יעסוק בהתפתחויות אלו, ימקם אותן בתוך הקשר היסטורי ופוליטי ויאפשר עיסוק בתמות מרכזיות בהן עוסקות/ים אנתרופולוגיות/ים החוקרים/ות חיים יהודיים. במהלך הקורס נקרא טקסטים אתנוגרפיים על יהודים, נצפה בסרטים אתנוגרפיים ודוקומנטריים על יהודים, ונעשה שימוש בידע האנתרופולוגי על יהודים כדי לחשוב על פרויקט "תקוה ישראלית" של בית הנשיא בקמפוס האוניברסיטה. מסגרת הדיון על "מה שבין" אנתרופולוגים ויהודים, כפי שמציעה הכותרת, תשמש אם כך מצע לדיון על האנתרופולוגיה מצד אחד ועל עלמות יהודיים מצד שני.

דרישות הקורס ומרכיבי הציון:

(1) נוכחות בשיעורים, קריאה שוטפת והשתתפות בנעשה בכיתה (40% מהציון): עליכנ/ם להגיע לכיתה עם

חומרי הקריאה הרלבנטיים לשיעור (מודפסים או סרוקים), לאחר שקראתנ/ם אותם.

שמונה פעמים במהלך הסמסטר עליכנ/ם להעלות לפורום שבאתר הקורס, (עד מוצ"ש ב - 20:00) סיכום של אחד מחומרי הקריאה לאותו השיעור, ומחשבה או שאלה שהעסיקה אתכנ/ם בעקבות הקריאה. ניתן למשל להביא ציטוט שעניין אתכנ/ם להרחיב עליו, לפרש אותו ולקשור לאירועים רלבנטיים; לקשור למאמרים אחרים שקראנו, למאמרים שקראתם בקורסים אחרים ולמסגרות תיאורטיות בהן דנו; ניתן להצביע על כיווני מחקר אפשריים שהמאמר מעלה או על שאלות על אנתרופולוגיה כדיסציפלינה. אורך הטקסט מוגבל ל-500 מילה. אני אקרא תמיד את הסיכומים והמחשבות שלכם לפני השיעור אך לא אתן עליהם ציון. תגובה לא רצינית לא תיחשב. במידה ותעלו את כל הסיכומים והתגובות שלכם ברצינות ובזמן, תקבלו את מלוא הנקודות.

(2) רפרט במהלך הסמסטר (30% מהציון): בחירה מאחת משתי המטלות שלהלן. שתי המטלות כרוכות בפרזנטציה קצרה (עד 15 דקות), שתלווה בדיון כיתתי (כ-10 דקות). במהלך הסמסטר אפגוש אתכם פעם אחת כדי להתעדכן ולייעץ לקראת הפרזנטציה.

יהודים בתצוגה: עליכנ/ם לבחור עיסוק אומנותי ביהודים (בקולנוע, בתיאטרון, בסאטירה, בטלוויזיה, במחול, בעיצוב-חזותי או בכל מדיום אחר), לתאר אותו ולהציג דרכו שאלות ותובנות אנתרופולוגיות על ייצוג ועל יהודים. אילו מן יהודים מקבלים ביטוי ואילו דימויים על יהדות ועל מערכת היחסים שבין המציג למיוצג צומחים ממנו? מה אנו לומדות על האפשרויות והמגבלות של ייצוג אתנוגרפי, בהשוואה למדיומים אחרים? אינכנ/ם חייבות/ים להגיע לטענה אחת מסודרת, אך על הפרזנטציה לעשות שימוש בעולם המושגים של הקורס ולהתכתב עם טענות שעולות ממאמרים אחרים.

עגלה ריקה: עליכנ/ם לבחור נושא המעניין אתכנ/ם וחסר לדעתכנ/ם בסילבוס הקורס, ולהציג אותו בכלליות. ניתן, למשל, לסקור מאמר/ים/מונוגרפיה אשר מעבדים תמה אנליטית או אמפירית שאנחנו לא מטפלים בה במהלך הקורס. אפשרות אחרת היא להתבסס על מקרה שאירע או על כתבה עיתונאית אשר עוסקים בתמה יהודית מעניינת שלא נמצא לה מקום בקורס ולנתח אותה תוך שימוש בכלי חשיבה אנתרופולוגית. תמות אפשריות הן: מקומות קדושים יהודים, יהודים-ערבים, תפיסות זמן יהודיות, השואה, יהודים חילונים. אפשרות נוספת היא לבחור אנתרופולוג/ית שעוסקת/ת ביהדות וביהודים ולהתייחס לעבודותיו/ה.

(3) עבודה קבוצתית, תקווה ישראלית (30% מהציון): בהסתמך על הפרספקטיבות האנתרופולוגיות שתיחשפו אליהן במהלך הקורס, ועל ההתנסות שלכן כסטודנטיות באוניברסיטת תל אביב, תתבקשו לעבוד בקבוצות קטנות כדי לתרום מהידע שלכם לפרויקט "תקווה ישראלית בקמפוס". תקווה ישראלית באוניברסיטת תל אביב שמה לה למטרה להצליח וליצור שילוב משמעותי יותר בין הסטודנטים בקמפוס, בדגש על הסטודנטים מן "השבטים" השונים, זאת תוך התייחסות סובלנית לאחר ושמירה על הייחודיות והערכים של כל שבט. במטלה

תידרשו לחשוב באופן ביקורתי ופרגמטי על קמפוס אוניברסיטת תל אביב כמרחב יהודי: איזה מין מרחב יהודי נוצר בקמפוס (לאיזה מין יהודים ניתן בו מקום) וכיצד האוניברסיטה צריכה להתורר לשינויים כדי שהמרחב הזה יהיה סובלני, שוויוני ומכיל יותר, ליהודים וללא יהודים כאחד? האם הקמפוס מתנהל כמרחב שבו מתנהל משא ומתן על "מיהו יהודי"? האם הקמפוס מצליח לבטא תפיסה מורכבת, שוויונית ורב גונית על יהדות מבלי להדיר את מי שאינו יהודי? אילו הנחות מובנות מאליהן על יהדות ויהודיות מקבלות ביטוי בניהול המרחב, הזמן והיחסים בקמפוס, והאם ניתן לחשוב על הנחות אלטרנטיביות שצריכות גם הן להישקל על ידי הנהלת האוניברסיטה? את העבודה בקבוצות ינחה **גלעד ארדיטי**, אשר נבחר על ידי האוניברסיטה לקדם את פרויקט תקוה ישראלית של בית הנשיא. ראו עוד: <https://www.israeli-hope.gov.il/academy-road-map>. גלעד ואני נחלק את הכיתה לקבוצות עבודה, כאשר כל קבוצה תצטרך לכתוב עד שלושה עמודים המתארים את הסוגיה אותה בחרו (היבט מסוים בחיים בקמפוס, זירה מובחנת או טקסים המתקיימים בו) ובמקביל עד שני עמודים המתארים את תהליך העבודה הקבוצתית שעברתן כדי להגיע לתוצר הנ"ל (באילו אירועים בקמפוס צפיתן, היכן הסתובבתן, עם מי דיברתן, איך התנהלה הדינאמיקה הקבוצתית וכו'). גלעד יצטרף אלינו למספר חלקי שיעורים לקראת סוף הסמסטר (ראו למטה), יספר על הפרויקט וישתתף במפגשים שיוקדשו לליטוש המטלה. גלעד ואני נלוו אתכם בפגישות אלו.

מהלך הקורס וחומרי קריאה:

1. 19.3.17: שיעור פתיחה

- הצגת מהלך הקורס

- סקירה היסטורית של שדה הידע האתנוגרפי על יהודים ויהדות

2. 26.3.17: על 'הבעיה היהודית' באנתרופולוגיה, ו'בעיית האנתרופולוגיה'

בלימודי יהדות

"Does anthropology have "a Jewish problem"? Let us not be deceived by the fact that Mary Douglas's "The Abominations of Leviticus" is part of the contemporary canon of mainstream anthropology, or that Barbara Myerhoff's work has inspired and moved innovative scholars in anthropological folklore. Large numbers of American anthropologists come from Jewish families, yet very few have done any research or writing on Jews." Dominguez, 'Questioning Jews', 1993: 621-622

קריאת חובה:

Brink-Danan, M. 2008. Anthropological Perspectives on Judaism: A Comparative Review, *Religion Compass* 2(4): 674-688

קריאת רשות:

Feldman, J. 2004. 'The Jewish Roots and Routes of Anthropology', *Anthropological Quarterly*, 77 (1): 107-125.

Goldberg, J. 1987. Introduction: Reflections on the Mutual Relevance of Anthropology and Judaic Studies, in his edited *Judaism Viewed from Within and Without: Anthropological Perspectives*, State University of New York, Albany, NY: 1-45.

Boustan, R, Kosansky O., and Rustow M, 2011. Introduction: Anthropology, History, and Rethinking of Jewish Studies, in their edited *Jewish studies at the Crossroads of anthropology and History: Authority, Diaspora, Tradition*. University of Pennsylvania Press: 1-27.

3. 2.4.17: על יהודים, הבדלים וגזע

הצגת הפרויקט "תקוה ישראלית בקמפוס" על ידי גלעד ארדיטי

קריאת חובה:

Hart, M. 2000. Measuring and Picturing Jews: Racial Anthropology and iconography, in his *Social Science and the Politics of Modern Jewish Identity*, Stanford: Stanford University Press

קריאת רשות:

Gelya, F. 1997. Jews, Multiculturalism and Boasian Anthropology, *American Anthropologist*, 99(4): 731-745.

4. 23.4.17: 'יהודים של פעם': על אובדן, זיכרון ואתנוגרפיה נוסטלגית

"But you know, I haven't been back to the old neighborhood now in a very long time. And I figure, what the heck! I would take a look at some of the old places I used to hang out, where I went to school, all the things we used to do. You want to come along with me? That's good, because otherwise I'd be walking along the streets talking to myself, looking like a meshugene" (Cited in Jack Kugelmass's *Turfing the Slum: New York City's Tenement Museum and the Politics of Heritage*)

קריאת חובה:

Boyarin, J. 1996. Waiting for a Jew: Marginal Redemption at the Eighth Street Shul, in his *Thinking in Jewish*, The University of Chicago Press: 8-33

קריאת רשות:

Bahloull, J. 1993. Remembering the Domestic Space: A Symbolic Return of Sephardic Jews," *YIVO Annual* 21: 133-150

Kirshenblatt-Gimblett, B.1995. Introduction, *Life is with People: The Culture of the Shtetl*, by Mark Zborowski and Elizabeth Herzog (New York: Schocken, reprint 1952): ix-xlviii

Kirshenblatt-Gimblett, B 2001. Imagining Europe: The Popular Arts of American Jewish Ethnography, In *Divergent Centers: Shaping Jewish Cultures in Israel and America*, edited by Deborah Dash Moore and Ilan Troen. New Haven: Yale University Press: 155-191.

Zborowski, M and Herzog, E, 1952. *Life is with People: The Culture of the Shtetl*, by Mark and Elizabeth Herzog. New York: Schocken: 191-265.

בשיעור זה נצפה בחלקים מסרטה האתנוגרפי של רות בהר Adio Kerida

5. 30.4.17 'יהודים של פעם' כאן ועכשיו: על האולטרה-יהודים שיכולנו להיות

קריאת חובה:

Fader, A. 2009. *Mitzvah Girls: Bringing Up the Next Generation of Hasidic Jews in Brooklyn*, Princeton: Princeton University Press: 62-86.

קריאת רשות:

Heilman, S, 1999. *Defenders of the Faith: inside Ultra-Orthodox Jewry*, Schocken Books, New York, 178-225

In Her Own בשיעור זה נצפה בחלקים מהסרט האתנוגרפי של ועל ברברה מאיירהוף

Time

6. 7.5.2017: להיות או לא להיות: על הישרדות, סודות ופחד

בחירה בין שני פריטי הקריאה הבאים:

Brink-Danan, M. 2011. Dangerous Cosmopolitanism: Erasing Difference in Istanbul, *Anthropological Quarterly*, 84(2): 439-474.

Liebman Jacobs, J. 2002. *Hidden Heritage: The Legacy of the Crypto-Jews*, Berkeley: University of California Press: 21-41

פגישות אישיות לקראת הרפרטים

7. 14.5.17: תפוצה כאפשרות: מקום, תרבות ואמביוולנטיות

קריאת חובה:

זלי גורביץ, 2007. על המקום – אנתרופולוגיה ישראלית, בתוך על המקום, תל אביב: הוצאת עם עובד

Kelner, S. 2010. *Tours That Bind: Diaspora, Pilgrimage, and Israeli Birthright Tourism*, New York: New York University Press: 109-140

קריאת רשות:

Boyarin, D. and Boyarin J. 1993. *Diaspora: Generation and the Ground of Jewish Identity*, *Critical Inquiry* 19(4): 693-725.

Buckser, A. 2003. *After the Rescue: Jewish Identity and Community in Contemporary Denmark*. Palgrave Macmillan: 171-188

Clifford, J. 1994. *Diasporas*, *Cultural Anthropology* 9(3): 302-338

פגישות אישיות לקראת הרפרטים

**** ב 21.5 לא יתקיים שיעור

8. 28.5.17: על טוהרה, טומאה וייהוד הגוף

בחירה בין שני פרטי החובה הבאים:

Heilman, S. 2001. *When a Jew Dies: The Ethnography of a Bereaved Son*, University of California Press: 31-71.

Tsoffar, R. 2006. *The Stains of Culture: An Ethno-Reading of Karaite Jewish Women*, Detroit: Wayne State University Press: 51-74.

קריאת רשות:

דגלס, מ. 2004 (1966). טוהר וסכנה: ניתוח של המושגים זיהום וטאבו, תל אביב -רסלינג: 67-81

בשיעור זה נצפה ב'טהורה' (2002), סרט תיעודי של הדוקומנטריסטית ענת צוריה.

9. 4.6.17: טקסים יהודים: על כושר המצאה, אלתור ומסורת

עבודה בקבוצות על המטלה "תקוה ישראלית בקמפוס"

קריאת חובה:

Ochs, V. 2007. *Inventing Jewish Ritual*. The Jewish Publication Society: 1-38

אלאור, ת. 2006. מקומות שמורים: מגדר ואתניות במחוזות הדת והתשובה, הוצאת עם עובד והמכללה

האקדמית ספיר: 58-82.

10. 11.6.17: מיהו יהודי - נראות, היסטוריה וגבולות

עבודה בקבוצות על המטלה "תקוה ישראלית בקמפוס"

בחירה בין שני פרטי החובה הבאים:

Arkin, K. 2009. Rhinestone Aesthetics and Religion Essence: looking Jewish in Paris, *American Ethnologist* 36 (4): 722-734

Goldschmidt. H. 2006. The Voices of Jacob on the Streets of Brooklyn, *American Ethnologist* 33(3): 378-396.

11. 18.6.17: פרזנטציות

12. 25.6.17: פרזנטציות